

ПРО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПІЛОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка наукової проблеми. Необхідною умовою успішного початку, виконання та завершення будь-якої діяльності є готовність до її здійснення. У цивільній авіації, роль якої залишається важливою в усіх аспектах соціального та економічного прогресу, ключовим елементом безпеки авіаперельотів є пілот та його професійна діяльність. Вона є ризиконебезпечною і характеризується інтенсивним темпом, швидкістю протікання подій, жорстким лімітом часу на прийняття рішень, дією на організм фізичних факторів, які суттєво впливають на психофізіологічні функції, а також високою нервово-психічною напругою. Аналіз льотної діяльності, яка кваліфікується як операторська діяльність по управлінню надзвичайно складними ергономічними системами, переконує, що сучасні можливості авіаційної техніки обумовлюють необхідність наукового переосмислення професійної діяльності пілота і підготовки його, як фахівця, у сучасних реаліях.

Найважливішими етапами підготовки фахівця до ефективної та безпечної діяльності в екстремальних умовах вважаються: професійний відбір, професійна підготовка та безпосередня професійна діяльність. Вивчення особливостей психологічної готовності до професійної діяльності відбувається саме на етапі навчання майбутніх пілотів у вищому навчальному закладі та базується на визнанні довготривалого та цілеспрямованого її формування, у першу чергу, як особистісної властивості. Розуміння психологічної готовності до професійної діяльності відкриває нам мотиви, які лежать в її основі, дає можливість оцінити значущість для суб'єкта задач діяльності, а також його знання, почуття відповідальності за результати своєї роботи, упевненість в успіху, вміння управляти собою та мобілізувати власні сили, концентруючись на поставленій задачі всупереч стороннім впливам чи внутрішнім сумнівам і страхам.

Таким чином, формування психологічної готовності студентів-пілотів до професійної діяльності сприятиме підвищенню ефективності професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження проблеми психологічної готовності до діяльності здійснювалися такими вченими, як М.І. Д'яченко, Л.О. Кандибович, Ф.І. Івашенко, М.Д. Левітов, Є.О. Мілерян, Д.Ф. Ніколенко, В.В. Серіков, А.О. Смирнов, П.Р. Чамата, Н.А. Шеляховська, О.В. Веденов, В.С. Горгома, В.В. Зарицька, В.А. Семиченко, О.Г. Асмолов, Г.О. Балл, С.Д. Максименко, К.К. Платонов, Е.О. Фарапонова та ін. Дослідженням психологічної готовності як *загальної, довготривалої* готовності до діяльності, як особистісної інтегративної властивості, як підготовленості усіх сфер психіки до виконання діяльності займалися такі вчені як Б.Г. Ананьєв, В.О. Моляко, М.Л. Смульсон, В.Д. Шадріков, Є.О. Климов, О.М. Іванова, А.О. Деркач, О.П.Хохліна та ін. *Ситуативна* психологічна готовність до діяльності, як стан психологічної готовності до виконання конкретного трудового завдання, розглядалась у працях Є.П. Ільїна, М.Д. Левітова, Л.С. Нерсесяна, А.Ц. Пуні, О.О. Ухтомського, В.О. Бодрова та ін. Вивченню змістової структури психологічної готовності присвячені дослідження таких вчених як М.І. Д'яченко, Л.О. Кандибович, В.В. Согалаєв, Л.В. Кондрашова, П.П. Горностаї, а дослідження окремих її компонентів -Д.М. Узнадзе, О.П. Хохліної, Н.Г. Іванова та ін. Ми розглядаємо психологічну готовність до діяльності як загальне довготривале інтегративне утворення особистості, яке передбачає підготовленість усіх сфер психіки до виконання діяльності із високою результативністю та об'єднує в собі мотиваційну, пізнавальну, емоційну,вольову та інші складові, які є адекватними до вимог, змісту та умов діяльності.

У сучасній авіаційній психології на особливу увагу заслуговують роботи, пов'язані з методикою формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності (О.М. Керницький) [2], вивченням психологічної готовності льотного складу до діяльності в умовах тривалих перерв між польотами, (І.М. Окуленко) [3], розробкою теоретичних моделей вибору рішень операторами в умовах ризику (А.А. Бекмухамбетов) [1] та ін. Однак, незважаючи на значущість проблеми психологічної готовності до діяльності та наявність присвячених їй досліджень,

вона ще й досі залишається недостатньо розробленою у психології в цілому і авіаційній психології зокрема. На сьогодні залишається відсутнім однозначне трактування суті психологічної готовності до діяльності та її змістового наповнення, єдиний погляд на формування цього складного психічного утворення. Це певною мірою позначається на різноплановості теоретичних та прикладних досліджень з проблеми, на недостатності досліджень з системного вивчення психологічної готовності до діяльності, відповідно до її суті та структурних компонентів, зокрема психологічної готовності до професійної діяльності студентів-пілотів цивільної авіації в аспекті загальної проблеми - підвищення ефективності їх фахової підготовки у вищому навчальному закладі. Це й визначило вибір теми дослідження.

Метою статті є визначення підходу до вивчення психологічної готовності студентів-пілотів цивільної авіації до професійної діяльності на основі обґрунтування актуальності теми та визначення методологічного апарату дослідження.

Виклад основного матеріалу. *Об'єкт* ом нашого дослідження визначена психологічна готовність до професійної діяльності, *предмет* ом – особливості психологічної готовності студентів-пілотів цивільної авіації до професійної діяльності.

Теоретико-методологічні засади дослідження складають положення про соціальну зумовленість внутрішньої (психічної) та зовнішньої активності людини; провідну роль навчання щодо психічного розвитку (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн та ін.); суть свідомості як вищого рівня психічного відображення (Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, Б.Ф. Ломов та ін.); діяльнісний підхід до вивчення та формування психіки людини, принцип єдності свідомості та діяльності (Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, Г.С. Костюк, О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн, О.М. Ткаченко, О.П. Хохліна та ін.), принцип детермінізму (С.Л. Рубінштейн, О.М. Ткаченко, К.В. Шорохова, М.Г. Ярошевський та ін.), системно-структурний підхід до вивчення психічних явищ (М.С. Каган, Б.Ф. Ломов, К.К. Платонов, О.М. Ткаченко, В.В. Рибалка, О.П. Хохліна та ін.); суть і структуру психологічної готовності до професійної діяльності (Б.Г. Анан'єв, А.О. Деркач, Л.М. Карамушка, М.І. Д'яченко, Л.О. Кандибович, В.О. Моляко).

Метою дослідження є підвищення ефективності професійної підготовки студентів-пілотів цивільної авіації на основі вивчення та формування у них психологічної готовності до діяльності.

Відповідно до мети, завданнями дослідження визначено наступні:

1) на основі теоретичного аналізу психологічної літератури з'ясувати сутність і стан розробленості проблеми психологічної готовності студентів-пілотів цивільної авіації до професійної діяльності, розкрити зміст ключових понять;

2) визначити теоретичні засади дослідження;

3) розробити методику вивчення психологічної готовності до професійної діяльності студентів-пілотів цивільної авіації;

4) на основі емпіричного дослідження вивчити стан сформованості психологічної готовності до професійної діяльності у студентів-пілотів цивільної авіації;

5) розробити та експериментально апробувати Програму формування у студентів-пілотів цивільної авіації психологічної готовності до професійної діяльності.

У дослідженні передбачено використання наступних *методів*: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація), емпіричні (тестування, опитування, спостереження), методи кількісної та якісної обробки емпіричних даних. На різних етапах дослідження буде використано комплекс психодіагностичних методик, зокрема: методику «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т.І. Ільїн), методику «Визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д. Дубовицька), тест-опитувальник «Вивчення вольової саморегуляції» А.В. Зверькова, Е.В. Едман та ін.

Дослідною роботою передбачено охопити студентів 1-4 курсів, які навчаються на кафедрі аеродинаміки та безпеки польотів літальних апаратів Аерокосмічного факультету Національного авіаційного університету, які навчаються за спеціальністю «Льотна експлуатація повітряних суден». Висновки та перспективи подальших досліджень.

Проведення дослідження з вивчення психологічної готовності студентів-пілотів цивільної авіації до професійної діяльності за визначеним підходом та відповідним методологічним апаратом дослідження дозволить отримати психологічні знання,

використання яких у ВНЗ сприятиме підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців у галузі цивільної авіації.

Література

1. Бекмухамбетов А.А. Совершенствование деятельности оператора на базе теории и практики управления рисками при обеспечении безопасности полетов: автореф. дис. ...канд. техн. наук: 05.22.14. Санкт-Петербург, 2005. 26 с.

2. Керницький О.М. Методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності: автореф. дис. канд. пед .наук: 13.00.02. Харків, 2005. 17 с.

3. Окуленко І.М. Психологічна готовність льотного складу до діяльності в умовах тривалих перерв між польотами: автореф. дис. ...канд. психол .наук: 19.00.09. Хмельницький, 2007. 20 с.

4. Луцький М.Г., Сидоров М.О. Онтологія безпеки авіації / Монографія. – К.: НАУ, 2011. – 408 с.

5. Луцький М.Г., Харченко В.П., Бугайко Д.О. Розвиток міжнародного регулювання та нормативної бази використання безпілотних літальних апаратів / Вісник Національного авіаційного університету. – 2011. – № 2(47) . – С. 5-14.